

İNFORMASIYA CƏMIYYƏTİ: ÜMUMİ ANLAYIŞ

РЕЗЮМЕ

Возникшее в 60-х годах прошлого века в Японии «информационное общество» является таким обществом, где большая часть населения занимается производством, хранением, обработкой и использованием информации используя современные информационные технологии. Это общество отличается от традиционного общества.

Ключевые слова - информационное общество, коммуникация, технологии, средства массовой информации, открытое общество, демократия

SUMMARY

“The Information Society” that began in Japan in the 1960s is a society where most of the population is engaged in the production, storage, processing, and use of information using modern information technologies. This society differs from traditional society.

Keywords - information society, communication, technology, mass media, open society, democracy

Jurnalistikanın fəaliyyətində ən çox işlənən “informasiya cəmiyyəti” (İC) ifadəsi keçən əsrin 60-cı illərin ikinci yarısında Yaponiyada yaranıb. Informasiya cəmiyyəti elə bir cəmiyyətdir ki, müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə əhalinin əksəriyyəti informasiyanın istehsalı, saxlanması, emalı və onun istifadəsilə məşğul olur. Informasiya cəmiyyəti digər cəmiyyətlərdən fərqlənir. Bu fərqi siyasi elmlər doktoru Rövşən Mustafayev belə təqdim edir: “Informasiya cəmiyyətinin ənənəvi cəmiyyətdən fərqləndirən əsas xüsusiyyətlərindən biri bu cəmiyyətdə informasiyanı toplayan, işləyib hazırlayan, saxlayan və lazım olduqda istifadəyə verən xüsusi bölmənin olmasıdır” (2,123). Müəllif bölmə deyində əslində informasiya sənayesini nəzərdə tutur. Sənaye cəmiyyəti isə öz çevikliyi ilə seçilir. Bu cəmiyyətdə insan daim öz üzərində çalışaraq təbiəti dəyişdirmək istəyə qüvvəyə çevrilir. Elə bir qüvvəyə ki, mürəkkəb problemləri həll edə bilsin. Əgər belə demək mümkünsə, informasiya cəmiyyətinin əsas fəlsəfəsi insanların informasiya tələbatını ödəməkdən və onlar arasında kommunikasiya mühiti yaratmaqdan həm də əldə etdikləri informasiyanı ictimaiyyətə çatdırmaqdan ibarətdir. 1995-ci ildə “yeddiyə” daxil olan ölkələrin (ABŞ, Yaponiya, Almaniya, Böyük Britaniya, Fransa, İtaliya, Kanada) informasiya cəmiyyəti ilə bağlı xüsusi konfransı keçirildi. Konfrans cəmiyyətin qurulmasına dair ümumi qaydalar hazırlamağı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Konfransın qəbul etdiyi Baş sənəddə qeyd olunub ki, bəşəriyyət artıq informasiya əsrinə daxil olmaq üzrədir. Informasiya cəmiyyəti isə tək insanların əlaqələrinə deyil, təşkilat strukturlarına da təsir etmək iqtidarındadır. Ənənəvi bərk və qeyri çevik strukturlar daha müasir, qeyri məkəzləşdirilmiş modellərlə əvəz olunmalıdır. Bu da cəmiyyəti, iqtisadiyyatın funksional qabiliyyətini, xüsusi biznesi, eləcə də dövlət institutlarını xeyli dəyişdirməyə imkan yaradacaq (1,83). Etiraf olunmalıdır ki, qlobal informasiya cəmiyyəti bütün ölkələrdə eyni sürətlə inkişaf etmir. Həm də hər bir ölkənin özünəməxsus xüsusiyyəti olduğundan inkişaf da ona uyğunlaşır. Azərbaycan bu inkişafda qatarın lokomotivi olmasa da, hər halda birinci vaqonudur. Lakin bu o demək deyil ki, Azərbaycan öndə olmağa can atır. Azərbaycanda 1998-ci ildə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları (İKT) üzrə qanunların qəbulu, 2003-cü ildə “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)”nin qəbulu bir daha onu göstərir ki, Azərbaycan İKT-yə önəm verir.

Bəs məqsəd nə idi? Əsas məqsəd yeni kommunikasiya texnologiyalarından geniş istifadə etməklə informasiya cəmiyyətinə keçidi təmin etmək idi. Milli Strategiyada informasiya cəmiyyəti quruculuğunun əsas istiqamətləri bunlardır:

- Qlobal informasiya mühitinin yaradılması.
- Informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından kütləvi istifadə edilməsi, sosial və iqtisadi fəaliyyətin yeni formalarının yaradılması.
- Informasiyanın əmtəyə çevrilməsi, informasiya və bilik bazarının yaradılması və inkişafı.
- Təhsil sisteminin təkmilləşməsi, beynəlxalq, milli və regional səviyyədə informasiya mübadiləsi sisteminin imkanlarının genişlənməsi hesabına peşə və ümumi mədəniyyət səviyyəsinin artırılması.
- Demokratik inkişafın vacib şərti sayılan vətəndaşların sosial təsisatların mətbuat almaq, onu yaymaq və istifadə etmək kimi hüquqlarını təmin edən mühitin yaradılması.

Dünyada informasiyanın əhəmiyyəti getdikcə artır. Biz bunu Azərbaycanın da təmsilində aydın hiss edirik. Respublikada informasiya cəmiyyəti qurulması istiqamətində xeyli iş görülür. Azərbaycan Prezidentinin 20 sentyabr 2016-cı il tarixli sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair Milli Strategiyanın həyata keçirilməsi üzrə 2016-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı” təsdiq edilmişdir. Dövlət Proqramının hazırlanmasında “beynəlxalq təcrübə, texnoloji yeniliklər və inkişaf meyilləri nəzərə alınmış, vətəndaş, cəmiyyət, dövlət prioritetləri və onların informasiya cəmiyyətinin imkanlarından səmərəli istifadəsi əsas götürülmüşdür” (6). Keçən əsrin sonlarında Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra KİV-in sürətli inkişafı nəticəsində demokratik dəyərlər tədricən bərqərar olmağa başladı. Demokratik dəyərlərə söykənmədən inkişafa nail olmaq mümkün deyil. Amerika alimi Robert Dahlin təbirincə desək, demokratiya öz vətəndaşları üçün qeyri-demokratik sistemlərin vermədiyi və heç vaxt verə bilməyəcəyi hüquq və azadlıqlara zəmanət verir. Rus tədqiqatçısı Y.P. Proxorovun fikrincə “demokratik əsaslarla fəaliyyət göstərən ölkədə jurnalistikanın inkişafı insanın informasiya hüquqlarını təmin edən açıq cəmiyyətə aparır” (5,143). Açıq cəmiyyət isə elə bir informasiya cəmiyyətidir ki, “sosial təyinatlı informasiya təkə siyasi elitaya və ya nəhəng korporasiyalarla deyil, həm də maliyyə, sosial statuslarından asılı olmayaraq bütün sosial qruplara aid olur” (4,24). Deməli, kütləvi informasiya prosesləri cəmiyyətin demokratikləşməsi üçün əsasdır. Tədqiqatçı alim Tofiq Yusifov yazır ki, cəmiyyətin demokratik prinsiplərlə idarə olunmasının tərəfdarları kimi çıxış edən müxtəlif dövlətlər “açıq cəmiyyət” ideyasını əsas götürürlər. Açıq cəmiyyət qapalı cəmiyyətdən fərqli olaraq tələb edir ki, demokratiya vətəndaşların yalnız seçkilərdə sərbəst səs vermək imkanı olmaqla məhdudlaşmasın, demokratiyanın inkişafı üçün hər bir fərd, hər bir vətəndaş ölkənin problemləri və siyasəti ilə bağlı aparılan müzakirələrdə azad iştirak etmək imkanına və hüquqlarına malik olsun (3,26). Hər il bir qayda olaraq mayın 17-də Ümumdünya İnformasiya Cəmiyyəti günü qeyd olunur.

“Informasiya Cəmiyyəti Günü”nün əsas məqsəd və əhəmiyyəti internetdən və informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadənin cəmiyyət və ölkələrə verdiyi imkanlar, eyni zamanda rəqəmlə fərqliliyin aradan qaldırılması ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsinə kömək göstərməkdir.

Hazırda cəmiyyətin informasiyaya olan tələbatı indiki qədər aktual olmayıb. Bu da onunla bağlıdır ki, dünyada baş verən ictimai-siyasi hadisələr, dövlətlərin diqqət yetirdiyi əsas problemlərdir. Yaşadığımız informasiya cəmiyyətində informasiyanın həlledici əhəmiyyətə malik olmasıdır. KİV-in əsas vəzifəsi isə cəmiyyətə obyektiv, qərəzsiz informasiya çatdırmaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. İnformasiyalı cəmiyyət: azadlıqlar, qadagalar. Bakı, 2002
2. Mustafayev R. İnformasiya cəmiyyətinə doğru. “Dirçəliş XX əsr” jurnalı, 102-103, 2016
3. Yusifov T. Açıq cəmiyyət və mətbuat. Bakı, 2012.
4. Горохов В.М., Гринберг Т.Е. Гуманизация массовых информационных процессов в рамках открытого общества. Вестн. МГУ, серия “Журналистика” 2003
5. Прохоров Е.П. Введение в журналистику. М, 2000
6. “Azərbaycan” qəzeti, 21 sentyabr 2016